

ZAŠTITA VOJNIH I CIVILNIH INVALIDA RATA

OSNOVNI PRAVNI OKVIR SUSTAVA ZAŠTITE

Sustav zaštite ratnih vojnih invalida, mirnodopskih vojnih invalida, civilnih invalida rata u Republici Hrvatskoj, uređuje dva pravna akta i to:

1. Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, i

2. Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata.

Zakonom o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (NN, 94/2001., 122/2002.) propisana su prava kojima se osigurava posebna zaštita članova obitelji poginuloga, zatočenoga ili nestaloga hrvatskog branitelja, članova obitelji umrlih hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata, od I. do IV. skupine, hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata (HRVI), hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, te postupak za ostvarivanje tih prava.

Sustav zaštite vojnih i civilnih invalida II. svjetskog rata i poraća te civilnih invalida iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, uređen je Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata, kojeg je Hrvatski sabor donio 5. lipnja 1992. godine, a objavljen je u Narodnim novinama, br. 33/1992., od 12. lipnja 1992. godine. Taj je Zakon stupio na snagu 1. srpnja 1992. godine, nekoliko je puta do sada mijenjan i dopunjavan. Zadnja novela Zakona donesena je u Hrvatskom saboru 12. lipnja 2003. godine i objavljena u Narodnim novinama, br. 103/2003., od 26. lipnja 2003. godine.

Do osamostaljivanja Republike Hrvatske u neovisnu, suverenu državu, invalidska i boračka zaštita bila je uređena s više saveznih i republičkih propisa. Stupanjem

na snagu spomenutog Zakona prestali su važiti "Zakon o preuzimanju Zakona o osnovnim pravima vojnih invalida i obitelji palih boraca, koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuje kao republički zakon (NN, br. 53/1991.)" i "Zakon o preuzimanju saveznih Zakona iz oblasti boračke zaštite koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuje kao republički zakon (NN, br. 53/1991.)".

Prema neslužbenim podacima, na dan 30. lipnja 1992. godine bilo je oko 20.000 ratnih, mirnodopskih i civilnih invalida rata koje je trebalo prevesti na odredbe novoga Zakona. Do sada je pod te odredbe prevedeno (donijeto konačnih rješenja) preko 90%. U postupku prevođenja 3,54% korisnika ostvarilo je veći postotak oštećenja organizma od ranije priznatoga, 23,01% ostvarilo je manji postotak, 70,09% zadržalo je isti postotak, a 3,36% izgubilo je ranije stečeno pravo.

U odnosu na ranija zakonska rješenja, novim je Zakonom sužen krug korisnika prava na kupališno i klimatsko liječenje. To pravo su zadržali samo teži invalidi (I. do IV. skupine), i to samo ako im je to liječenje potrebno u svezi s tjelesnim oštećenjem radi kojega su i ostvarili svojstvo invalida. Ovo je učinjeno zbog toga što ratni vojni invalidi, mirnodopski vojni invalidi i civilni invalidi rata, ukoliko im je potrebno rehabilitacijsko liječenje, to pravo ostvaruju u općem sustavu zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja.

Daljnje suženje prava odnosilo se na ostvarivanje prava na obiteljsku invalidninu. Po tom Zakonu više se ne može ostvariti pravo na obiteljsku invalidninu iza umrlih invalida VII., VI. i V. skupine, već pravo na obiteljsku invalidninu mogu ostvariti samo članovi obitelji umrlog invalida I. do IV. skupine, uz uvjet da je taj in-

valid za života koristio pravo na dodatak za njegu i pomoć druge osobe.

Rečenim Zakonom proširen je krug korisnika koji mogu ostvariti pravo na osnovi tjelesnog oštećenja, jer su u sustav uključeni pripadnici Hrvatske domovinske vojske iz II. svjetskog rata i civilni invalidi iz Domovinskog rata, te civilni invalidi iz II. svjetskog rata s tjelesnim oštećenjem sa 20-50% (ranije su pravo mogli ostvariti samo sa 60% i većim tjelesnim oštećenjem).

Izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata iz 2001. godine, propisano je da se prevođenje na odredbe toga Zakona više ne obavlja po službenoj dužnosti, već po zahtjevu stranke, uz uvjet da zahtjev bude podniet do 30. lipnja 2002. godine.

Sustav zaštite vojnih i civilnih invalida rata koji je uređen istoimenim zakonom, a dijelom i drugim posebnim zakonima, u osnovi sadrži tri skupine prava.

Tablica 1.

Prava vojnih i civilnih invalida rata

Prava	Korisnici
Prava na osnovi tjelesnog oštećenja:	1. Ratni vojni invalidi:
1. osobna invalidnina	– osobe ranjene ili ozlijeđene u sastavu Hrvatske domovinske vojske, mobilizirane od 17. travnja 1941. do 15. svibnja 1945. godine, odnosno do otpuštanja iz zarobljeništva
2. dodatak za njegu i pomoć druge osobe	– osobe ranjene ili ozlijeđene u sastavu partizanskih odreda, odnosno Jugoslavenske armije ili izvan njihova sastava, pri obavljanju vojnih i drugih dužnosti po naređenju vojnih organa ili organa vlasti, od 17. travnja 1941. do 15. svibnja 1945. godine
3. ortopedski dodatak	2. Mirnodopski vojni invalidi:
4. kupališno i klimatsko liječenje	– osobe ranjene, ozlijeđene ili oboljele u obavljanju obvezne vojne službe od 15. svibnja 1945. godine nadalje
5. pomoć u troškovima liječenja i nabavi ortopedskih pomagala*	3. Civilni invalidi rata:
6. posebne pogodnosti u ostvarivanju primarne zdravstvene zaštite*	– osobe ranjene, ozlijeđene ili oboljele u Domovinskom ratu ili II. svjetskom ratu, odnosno stradale od zaostalog ratnog materijala iza tih ratova
7. carinske povlastice pri uvozu osobnog automobila za najteže invalidske skupine* (vrijedi za sve osobne invalide)	
Prava na osnovi gubitka člana obitelji:	1. članovi obitelji poginulih, umrlih ili nestalih osoba (pod istim okolnostima propisanim za utvrđivanje svojstva osobnih invalida)
1. obiteljska invalidnina	2. članovi obitelji umrlih invalida
2. uvećana obiteljska invalidnina	
Prava na osnovi materijalnih potreba korisnika:	1. korisnici osobne invalidnine
1. opskrbnina	2. korisnici obiteljske invalidnine
2. dodatak za pripomoć u kući	3. sudionici rata
3. doplatak za djecu *	
4. povlastice u unutarnjem putničkom prometu*	
5. besplatni udžbenici	
6. prednost pri upisu u obrazovne ustanove	
7. poseban dodatak	
8. stipendije	
9. prednost pri smještaju u učeničke odnosno studentske domove	
10. prednost pri zapošljavanju	
11. prednost pri smještaju u domove socijalne skrbi	
12. oslobođenje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednog zemljišta	
13. poseban staž	
14. pravo na troškove prijevoza i pogreba	

* Ostvaruje se prema posebnom propisu koji uređuje odnosno pravo.

Osim Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (Narodne novine, br. 33/1992., 77/1992., 58/1993., 2/1994., 76/1994., 108/1995., 82/2001. i 103/2003.), postoje podzakonski i drugi provedbeni propisi kojima je uređen sustav zaštite žrtava i sudionika rata, i to:

1. Pravilnik o utvrđivanju postotka oštećenja organizma vojnih i civilnih invalida rata (NN, br. 29/2002. i 32/2002.) s Listom postotka koji je sastavni dio tog Pravilnika;

2. Pravilnik o medicinskim indikacijama za razvrstavanje vojnih i civilnih invalida rata, od I. do IV. grupe, prema stupnju potrebe za njegom i pomoći druge osobe (NN, br. 29/2002. i 32/2002.);

3. Pravilnik o oštećenjima organizma na osnovi kojih vojni i civilni invalidi rata imaju pravo na ortopedski dodatak i o razvrstavanju tih oštećenja u stupnjeve (NN, br. 29/2002. i 32/2002.);

4. Pravilnik o radu liječničkih povjerenstava u postupku za ostvarivanje prava po Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, br. 29/2002. i 32/2002.);

5. Naredba o utvrđivanju mjesečnih svota osobne invalidnine, drugih mjesečnih novčanih primanja i osnovice za određivanje opskrbinine od 1. listopada 2001. godine (NN, br. 84/2001.);

6. Naredba o utvrđivanju svote cenzusa novčanih prihoda iz Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, br. 37/2001.).

Tablica 2.

Ostvarivanje prava na zakonsku zaštitu

SUSTAV ZAŠTITE VOJNIH I CIVILNIH INVALIDA RATA
(broj i struktura korisnika, 06/2003.)

KORISNICI SU: VOJNI I CIVILNI INVALIDI

PRAVA: na osnovi oštećenja organizma: 1. osobna invalidnina; 2. dodatak za njegu i pomoć druge osobe;

OSNOVICA ZA IZRACUN: proračunska osnovica × 100% = invalidnina invalida I. skupine

1. Osobna invalidnina		Ratni vojni invalidi		Civilni invalidi II. sv. rata	Mirod. vojni invalidi (bivša "JA")	Civilni invalidi iz Domov. rata	Sveukupno	Mjesečni iznosi	
skupina	ošteć. organ. (u %)	iznos od osnovice (u %)	partiz.						domobr.
I	100	100	67	6	237	63	38	411	3.326,00
II	100	73	233	29	238	66	84	650	2.427,98
III	90	55	200	52	142	73	71	538	1.829,30
IV	80	41	356	48	291	255	128	1.078	1.363,66
V	70	29	441	98	501	279	194	1.513	964,54
VI	60	18	664	162	765	763	349	2.703	598,68
VII	50	12	830	191	264	481	380	2.146	399,12
VIII	40	6	963	238	186	375	434	2.196	199,56
XI	30	4	1.391	201	113	580	593	2.878	133,04
X	20	3	995	109	33	295	459	1.891	99,78
Ukupno			6.140	1.134	2.770	3.230	2.730	16.004	
2. Dod. za njegu i pomoć									
stupanj I. (100% od osn.)			80	20	232	51	32	415	3.326,00
stupanj II. (66% od osn.)			165	33	120	93	59	470	2.195,16
Ukupno			245	53	352	144	91	885	

3. Ortopedski dodatak							
stupanj I. (29% od osn.)	173	56	321	71	81	702	964,54
stupanj II. (22% od osn.)	210	54	425	57	129	875	731,72
stupanj III. (14% od osn.)	423	114	329	81	116	1.063	465,64
stupanj IV. (7% od osn.)	14		15	27	17	73	232,82
Ukupno	820	224	1.090	236	343	2.713	
4. Opskrbnina							
	542	275	347	511	127	1.802	1.097,58
5. Dod. za pripomoć u kući							
	270	166	86	154	34	710	764,98
KORISNICI SU: ČLANOVI OBITELJI POGINULIH, TE UMRLIH INVALIDA S TUĐOM NJEGOM							
PRAVA: na osnovi gubitka člana obitelji 1. obiteljska invalidnina							
na osnovi materijalnih potreba korisnika 1. opskrbnina; 2. dodatak za pripomoć u kući							
OSNOVICA ZA IZRAČUN: invalidnina invalida I. skupine							
1. Obiteljska invalidnina							
čl. 28. st. 2. Zak. (15% - osn.)	180		195	163	484	1.022	498,90
čl. 28. st. 3. Zak. (40% - osn.)	1.696	2.224				3.920	1.330,40
čl. 32. Zak. (34,50% - osn.)	135	69				204	1.147,47
čl. 102. Zak. (6,51% - osn.)	2.117			506		2.623	216,53
čl. 102. Zak. (30% - osn.)	62					62	997,80
Ukupno	4.190	2.293	195	669	484	7.831	
2. Opskr.							
koris. obit. inval.	866	891	122	88	241	2.208	
slijepi član. obit.	9	3	0	3	5	20	1.097,58
Ukupno	875	894	122	91	246	2.228	
3. Dod. za pripomoć u kući							
	448	451	42	52	84	1.077	764,98
KORISNICI: SUDIONICI II. SVJETSKOG RATA (od prije 09. 09. 1943. godine)							
PRAVA: na osnovi materijalnih potreba korisnika 1. opskrbnina; 2. dodatak za pripomoć u kući							
OSNOVICA ZA IZRAČUN: opskrbnina 33% a pripomoć u kući 23% od proračunske osnovice							
1. Opskr.							
sudionici rata	1.937	3.051			0	4.988	
slijepi član. obit.	44	27			0	71	1.097,58
Ukupno	1.981	3.078			0	5.059	
2. Dod. za pripomoć u kući							
	775	1.652		0	0	2.427	764,98
SVEUK.							
korisničkih prava	16.286	10.220	5.004	5.087	4.139	40.736	
korisnika	12.320	6.508	2.965	3.902	3.219	28.914	

Tablica 3.

Karakteristične skupine i kretanje broja korisnika

STRUKTURA KORISNIKA		STANJE		
		1999.	2001.	2003. (6. mjesec)
1. Ratni vojni invalidi	a) partizani	8.158	7.720	6.140
	b) domobrani	1.309	1.307	1.134
2. Civilni invalidi II. svj. rata		2.796	3.469	2.770
3. Sudionici rata	a) partizani	2.535	2.754	1.981
	b) domobrani	3.581	3.841	3.078
4. Mirnodopski vojni invalidi		3.320	3.591	3.230
5. Civilni invalidi iz Domovinskog rata		2.582	2.603	2.730
6. Korisnici obiteljske invalidnine	iza partizana	6.104	5.812	4.199
	iza domobrana	2.900	2.974	2.296
	iza civila II. svj. rata	252	252	195
	iza mirnod. vojnih invalida	205	260	672
	iza civ. inv. Dom. rata	416	485	489
UKUPNO		34.158	35.068	28.914

Osnovna značajka kretanja broja korisnika, po navedenim skupinama, jest smanjenje broja tih korisnika zbog njihove visoke životne dobi.

UNAPREĐENJE ZAŠTITE VOJNIH I CIVILNIH INVALIDA RATA

Zadnjim izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata (NN, br. 103/2003.) propisana su neka nova prava, te se na socijalno pravičniji način uređuje pravni položaj i zaštita vojnih i civilnih invalida rata, smanjene su razlike spram ukupnih invalidskih prava iz Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji, poboljšao se njihov materijalni položaj, proširio se krug korisnika zaštite. Tim izmjenama i dopunama Zakona propisano je:

1. pravo na obiteljsku invalidninu roditeljima vojnog odnosno civilnog invalida rata I. – IV. skupine, pod uvjetom da je invalid za života koristio pravo na dodatak za njegu i pomoć druge osobe, te

da niti jedan član uže obitelji ne koristi to pravo;

2. povećan je postotak u kojem se određuje iznos obiteljske invalidnine za članove obitelji iza poginulih civilnih osoba i osoba poginulih za vrijeme služenja redovnog vojnog roka sa 15% na 25% od mjesečnog iznosa osobne invalidnine invalida I. skupine;

3. pravo na opskrbninu i dodatak za pripomoć u kući za članove obitelji sudionika rata od prije 9. rujna 1943. do 15. svibnja 1945. godine koji su umrli poslije 15. svibnja 1945. godine (u pravilu se to odnosi na udovice, a iznimno i na djecu kod kojih je nesposobnost za privredivaње nastupila prije 15. godine života);

4. pravo na besplatne udžbenike za potrebe redovnog školovanja u osnovnim i srednjim školama djeci mirnodopskih vojnih i civilnih invalida rata, civilnim invalidima rata i mirnodopskim vojnim invalidima, ako im redovni mjesečni prihodi po članu kućanstva ne prelaze 1.995,60 kuna;

5. pravo na prednost pri upisu u obrazovne ustanove djeci poginulih, umrlih ili nestalih civilnih osoba i osoba poginulih za vrijeme služenja vojnog roka, djeci civilnim invalidima rata i djeci mirnodopskih vojnih i civilnih invalida rata 100% I. skupine;

6. pravo na poseban dodatak djeci osoba poginulih, umrlih ili nestalih, te djeci civilnim invalidima rata, za vrijeme redovnog školovanja u osnovnim i srednjim školama, ako im redovni mjesečni prihodi po članu kućanstva ne prelaze 1.995,60 kn te ako nisu korisnici opskrbrbine;

7. pravo na stipendiju tijekom redovitog studiranja na visokim učilištima, djeci poginulih, umrlih ili nestalih civilnih osoba i osoba na služenju vojnog roka, djeci mirnodopskih vojnih i civilnih invalida rata, mirnodopskim vojnim i civilnim invalidima rata ako im redovni mjesečni prihodi po članu kućanstva ne prelaze 1.995,60 kuna;

8. pravo na prednost pri smještaju u učeničke odnosno studentske domove djeci iza poginulih ili umrlih civilnih osoba, djeci poginulih ili umrlih osoba za vrijeme služenja vojnog roka, djeci civilnim invalidima rata i djeci mirnodopskih vojnih i civilnih invalida rata I. skupine sa 100% oštećenja organizma, ako im redovni mjesečni prihod po članu kućanstva ne prelazi 1.995,60 kuna;

9. pravo na prednost pri zapošljavanju djeci iza poginulih, umrlih ili nestalih civilnih osoba i osoba za vrijeme služenja vojnog roka, mirnodopskim vojnim i civilnim invalidima rata, te bračnom drugu i roditeljima iza poginulih, umrlih ili nestalih civilnih osoba i osoba za vrijeme služenja vojnog roka;

10. pravo na jednokratno oslobađanje plaćanja naknade za prenamjenu poljoprivrednoga u građevinsko zemljište, vojnim i civilnim invalidima rata;

11. pravo na staž osiguranja u dvostrukom trajanju za vrijeme provedeno u

zatočeništvu civilnim osobama koje su bile zaposlene i odvedene u zatočeništvo, a civilnim osobama koje nisu bile zaposlene, a odvedene su u zatočeništvo, pravo na poseban staž u jednostrukom trajanju (civilni invalidi rata);

12. pravo na pokriće troškova prijevoza i uobičajenih pogrebnih troškova za poginule civilne osobe u Domovinskom ratu, nakon ekshumacije i identifikacije;

13. pravo na profesionalnu rehabilitaciju mirnodopskom vojnom i civilnom invalidu rata i pravo na novčanu pomoć za vrijeme profesionalne rehabilitacije ako, s obzirom na preostalu radnu sposobnost i godine života, izobrazbu i druge okolnosti, ispunjava uvjete za uspješnu rehabilitaciju.

Na ovaj je način učinjen velik korak k ujednačavanju prava što ih propisuje Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata i Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata. To ujednačavanje nastavit će se i dalje, jer je u *Nacionalnoj strategiji jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2002. do 2006. godine* to utvrđeno.

Imajući na umu svu složenost problematike koja je vezana za svekoliko stradavanje u ratovima na ovim prostorima, mišljenja sam da bi trebalo na jednom mjestu, u posebnom tijelu državne uprave, voditi brigu o svim stradalnicima ratova. To bi tijelo trebalo istraživati i proučavati potrebe i načine unapređivanja invalidsko-boračke zaštite, voditi skrb o tim korisnicima, te s tim u vezi raditi na izradi i donošenju jedinstvene zakonske regulative. Na taj bi se način na jednom mjestu vodila dokumentacija o svim korisnicima obuhvaćenih zakonom, odnosno na jednom bi se mjestu prikupljala i čuvala cjelovita dokumentacija, te bi jednim zakonom mogla biti regulirana ta problematika.

Priradio: Marijan Pokrajčić